

Andrzej Malinowski

"Model cybernetyczny powstawania i działania prawa", Andrzej Kiszka, Wrocław 1970 : [recenzja]

Palestra 14/9-10(153-154), 88-90

1970

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

RECENZJE

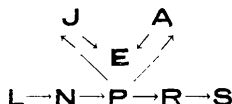
Andrzej Kisza: *Model cybernetyczny powstawania i działania prawa*, Wrocław 1970, Prace Wrocławskiego Towarzystwa Naukowego, seria A Nr 133, str. 204.

Praca A. Kiszy jest godna szczególnej uwagi, gdyż przedstawia wiele ze znanych problemów teorii państwa i prawa w nowym, cybernetycznym ujęciu.

Autor zaczyna swoje rozważania od ustaleń metodologicznych. Chce on w nowy sposób przedstawić podstawowe zagadnienia teorii państwa i prawa, posługując się skonstruowanym przez siebie modelem¹ cybernetycznym procesu powstawania i działania prawa. Model ten buduje na podstawie obserwacji rzeczywistości (s. 33), które są ujęte jako kilka „założeń przyczynowo-skutkowych, przyjętych za aksjomaty, czyli prawdziwych ex definitione” (s. 15).

W wyniku wstępnych ustaleń A. Kisza dochodzi do konstrukcji „modelu cybernetyczno-prawnego” procesu powstawania i działania prawa, który złożony jest w zasadzie z 8 układów², powiązanych ze sobą za pomocą odpowiednich sprzężeń³. Jako istotne elementy składowe tego modelu wyróżniono: legislatywę (L), zbiór norm prawnych (N), bezpośrednie skutki działania norm prawnych na psychikę i postępowanie społeczeństwa objętego zakresem regulacji prawnej (P), skutki w rzeczywistości społeczno-prawnej (R), następstwa społeczno-prawne odległe (S), jurysdykcję (J), administrację (A) i egzekutywę (E).

Zasadnicze zależności między tymi wyodrębnionymi układami ilustruje następujący schemat (str. 9):

W zależności od występowania bądź niewystępowania poszczególnych elementów modelu oraz charakteru sprzężeń między nimi, wyodrębnia Autor różne podziały prawa (leges imperfectae — leges perfectae; zwyczaj-prawo zwyczajowe-prawo stanowione; typ kontynentalny — typ anglosaski), dzieła normy na prawne i moralne, definiuje wiele pojęć teorii prawa. A. Kisza wprowadza następnie swoje propozycje ilościowego pomiaru sprzężeń i zakłóceń w przepływie informacji o normie pomiędzy elementami modelu cybernetyczno-prawnego. Opierając się na zaprojektowanym przez siebie „współczynniku sprzężenia”, przedstawia A. Kisza definicję regulacji prawnej zupełnej i niezupełnej oraz pojęcie prawa trafnego. Omawia również rolę czasu w sprzężeniach według modelu cybernetyczno-prawnego.

Szczególną uwagę zwraca Autor na sprzężenia, w wyniku których mają miejsce wartościowanie w którymkolwiek z ogniw procesu powstawania i działania prawa. Wartościowanie to

¹ Jeżeli między dwoma obiektami zachodzi podobieństwo chociażby w jednym, określonym sensie, to między tymi obiektami istnieje stosunek oryginału i modelu. Model-układ odwzajemnia pod względem formalnym oryginał.

² Układ-wyodrębniona część rzeczywistości, połączona z otaczającym środowiskiem przez wejścia i wyjścia. Określenie układu w konkretnym wypadku zależy ostatecznie od decyzji badacza.

³ Sprzężenie-połączenie między układami. Są dwa typy sprzężeń: szeregowy i zwrotny.

traktowane jest jako funkcja zbioru faktów oraz przyjętej metody. Omówione zostały wpływy oddziaływania wartościowań poszczególnych grup na ogniwo L (legislatywa), a na podstawie klasyfikacji tych oddziaływań przeprowadzono rozróżnienie form władzy państwowej. Przedstawiono też szczegółowo własności oddziaływania poszczególnych ogniw modelu na ogniwo L (legislatywa), wpływ tych oddziaływań na trwałość norm prawnych, skutki zmiany mocy poszczególnych oddziaływań.

Osobne rozdziały zajmuje omówienie roli i znaczenia norm proceduralnych w świetle modelu cybernetyczno-prawnego, wyższości procesu kontradiktoryjnego oraz metod wykładni prawa.

W dalszym ciągu pracy przedmiotem rozważań A. Kiszy staje się stosunek prawa stanowionego do moralności oraz konkurencja norm prawnych, wolność umów, pewność prawna, bezpieczeństwo obrotu. Autor rozpatruje te pojęcia w świetle postulatów skonstruowanego przez siebie modelu, co pozwala na ich sformalizowanie.

Jeżeli modele cybernetyczno-prawne procesów powstawania i działania prawa, zbudowane dla poszczególnych państw, potraktujemy jako części składowe jakiegoś większego „nadukładu”, to wtedy staje się możliwe rozpatrywanie sprzężeń i prawidłowości istniejących w tym dużym „nadukładzie”. Pozwala to w szczególności na sprecyzowanie roli i znaczenia prawa międzynarodowego, organizacji międzynarodowych, a nawet na rozważanie zagadnień wojny i pokoju.

Cybernetyka jest nauką o przepływie i przetwarzaniu informacji, czyli inaczej nauką o sterowaniu. Zasady tej dyscypliny sformułowane przez N. Wienera i innych mają charakter

zdecydowanie abstrakcyjny i uniwersalny, rzutując na wszelkie możliwe przejawy myśli badawczej. Jest rzeczą niezwykle charakterystyczną, że w zasięgu zainteresowań cybernetycznych N. Wienera znalazły się również zagadnienia prawne⁴. Idee te w dziedzinie prawa podjęli liczni autorzy, początkowo w USA, a potem w CSRS, ZSRR, NRF, we Włoszech i w Polsce (gdzie duży wkład w rozwój omawianej dziedziny wniosły prace W. Langa i F. Studnickiego).

Recenzowana praca A. Kiszy dotyczy działu badań cybernetyczno-prawnych stosunkowo mało opracowanego, mianowicie modelowania cybernetycznego zjawisk prawnych. Dotychczas zajmowano się jedynie modelowaniem procesów systematyzacji przepisów, dokumentacji, bibliografii prawniczej, a także — ostatnio — modelowaniem procesów stosowania prawa.

A. Kisza operując modelem, którego składowymi są takie makro-układy, jak L, N, P, R, S, J, A, E, buduje swój model cybernetyczno-prawny na wysokim szczeblu abstrakcji, przy czym wiele jego rozważań ma charakter pionierski. Zwraca również uwagę uniwersalizm prawnych zainteresowań Autora, który zajmuje się w swojej stosunkowo niezbyt obszernej pracy (158 stron tekstu + lit., streszczenie, indeks) zagadnieniami bardzo często od siebie odległymi, jak np.: zagadnieniem wojny i pokoju, wykładni, normami proceduralnymi i moralnymi, wyższością procesu kontradiktoryjnego i swobodą umów.

Ze względu na charakter opracowania, nowość stosowanej metodologii oraz szerokie granice, w których mieszczą się rozważania autora, jest rzeczą oczywistą, że znaczna część tych rozważań będzie miała charakter co najmniej dyskusyjny. Nie może to jednak

⁴ N. Wiener: *Cybernetyka a społeczeństwo*, Warszawa 1961, rozdz. VI.

mieć wpływu na ogólną ocenę pracy A. Kiszy, który nie tylko stawia szereg trudnych problemów, ale też daje projekty swoich rozwiązań.

Ocenę pracy przesądza sam wybór tematu rozważań.

Zgodzić się można z Autorem co do celowości wyodrębnienia poszczególnych elementów modelu. Nie wydaje się jednak, by skonstruowany przez niego model miał walor modelu empirycznego, tzn. modelu skonstruowanego na podstawie badań rzeczywistości, gdyż nie opiera się on na takich właśnie badaniach. Moim zdaniem jest to model bliższy ujęcia dogmatyczno-prawnego, założenie zaś programowe autora, polegające na wytypowaniu „kilku założeń przyczynowo-skutkowych, przyjętych za aksjomaty” (s. 15), wcale nie przesądza o tym, że jest to model empiryczny. Lektura całej pracy skłania raczej do wniosku, że podstawą konstrukcji modelu powstawania i działania prawa było stanowisko normatywne, wzbogacone o szereg indywidualnych (nie popartych badaniem statystycznym) obserwacji i przemyśleń Autora. W tak niejasnej metodologicznie sytuacji możliwe się staje wyprowadzenie wniosków wątpliwych co do ich słuszności. Nie przekonują mnie uwagi zawarte w rozdz. VI pt. „Prawo stanowione a moralność i konsekwencje norm prawnych”. Znacznie lepiej wyjaśnia te zagadnienia nowoczesna teoria prawa na podstawie różniczenia systemów normatywnych⁵, jak również rozważania o wojnie i o pokoju w rozdziale VII.

W recenzowanej pracy można zauważyć tendencję do przesadnego „uilościowiania” zjawisk czysto jakościowych przez wprowadzenie zbyt abstrakcyjnej i niczego moim zdaniem nie

wyjaśniającej „cechy normy” (którą według założeń Autora można wyznaczyć dla każdej normy jako wartość liczbową przyporządkowaną normie) i dalszych obliczeń jej wartości, ciągnących się przez większość rozdziałów pracy (jaka np. może być „cecha normy” art. 64 k.c.?). Przejawem wspomnianej wyżej tendencji może być również traktowanie „ciemnej liczby” jako wartości znanej (s. 85).

Niejasne wydają się rozważania o wykładni, gdzie przedmiotem wykładni u A. Kiszy bywa zarówno sama norma, jak i interpretacja tej normy („interpretacja I (N) sama jest normą” — s. 104).

Recenzowana praca wprowadza szereg definicji i ustaleń cennych dla teorii prawa, pozwalających na usystematyzowanie często niejasnych dotychczas pojęć, takich jak np. regulacji prawnej zupełnej i niezupełnej, prawa trafnego, miejsca norm proceduralnych w systemie prawa. Szczególnie ciekawe są m. zd. rozważania zawarte w rozdz. I—IV.

Praca opiera się na bardzo prostych rozróżnieniach z zakresu cybernetyki i nie powinna czytelnikowi-prawnikowi sprawiać trudności w lekturze.

Redaktorami recenzowanej pracy byli: znany matematyk polski prof. Bronisław Knaster oraz prawnik prof. Franciszek Longchamps.

Reasumując, można powiedzieć, że otrzymaliśmy pozycję ciekawą i oryginalną, stawiającą szereg fundamentalnych problemów prawnych, często dyskusyjną i skłaniającą do własnych przemyśleń, za którą należy się Autorowi pełne uznanie.

Andrzej Malinowski

⁵ Na przykład S. Ehrlich: Wstęp do nauki o państwie i prawie, mianowicie rozdział „O różnych systemach normatywnych” (maszynopis — praca w druku).